מפניני הפרשה - מאמר

כהן מדין חותן משה

פרשתנו פותחת בפסוק בו מסופר על שמועתו של יתרו: "**וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים**" (שמות פרק יח' א'). רש"י בפירושו לתורה מתמקד בשאלה מהי השמועה אותה שמע ומקור דבריו במסכת זבחים דף קטז. **וישמע יתרו - מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק:**

אולם עיון בפסוק מעלה שאלה והיא - לשם מה הכפילות – "**יתרו, כהן מדין, חותן משה**"? האלשיך מפרש שהכוונה להדגיש שיתרו אעפ"י שהיה "כהן מדיין" – כומר לעבודה זרה, התגייר והתחבר אל עם ישראל ותורתו, דבר שלא מאפיין אנשים אדוקים בדרכם, זה בזכות שהיה "חותן משה" - "**וזהו אומרו וישמע שנתן לב לשמוע עד גדר הקרא יתרו, מי שהיה כהן מדין כומר לעבודה זרה, מה שלא נתגיירו הבלתי אדוקים בה. אין זה רק לחיותו חותן משה. כי בהתחברות אליו נדבק בה'. כי נתן לב בעצם את כל אשר עשה ה'...**"

גם בפירוש אור החיים על התורה העלה שאלה זו ואפילו חיזק את השאלה, שלכאורה לא היה ראוי לומר "כהן מדיין", מפני שאינה מעלה אלא חסרון: "...**צריך לדעת לאיזה עניין יחסו בייחוס כהן מדין, שאין זו מעלה אלא ירידה ומן הראוי ראשונות לא תזכרנה**".

והשיב על כך שתי תשובות, תשובה ראשונה, לומר שיתרו עשה שני דברים שהם היפך הנהגה המצופה ממי שהוא "כהן מדיין". האחד חיתן את בתו למשה שבאותו זמן לא היה מוכר, כאדם מיוחד.

השני בדומה למה שכתב האלשיך, שנטש את דרכו ואמונתו הקודמת, התגייר והתחבר אל עם ישראל ותורתו, מעשה שלא מאפיין אנשים אדוקים המכהנים ככוהני האומה:

"**ואולי כי יכוון שבח האיש באומרו כהן מדין לומר, שהגם שהיו לו שתי בחינות הרמוזות בכהן מדיין שהם היותו ראש למדיין ואדוק לעבודה זרה, אף על פי כן עשה שתי דברים נגדיים והפכיים לשני הפרטים.**

כנגד היותו גדול אמר חותן משה שנתחתן לאדם שלא נודעה לו גדולה עדיין, ודבר זה יקפידו עליו נוהגי שררה ואין צריך לומר א' המיוחד לאומתו שיקפיד לתת בתו לאדם בלא שם.

וכנגד היותו אדוק לעבודה זרה כמשמעות המובן מתיבת כהן אמר הכתוב (י"א) מה שאמר בסוף העניין עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים ודבר זה אין בו חידוש ומעלה גדולה באמור כן גוי אחד לקובעו בתורה אלא באמצעות מה שקדם ליחסו בשם כהן מדין דבר גדול הוא שכהן אומה אחת מהם ובהם יעיד על כי הבל יפצה פיהם:

תשובה שניה ההדגשה שהיה "כהן מדיין" – אדם גדול, ולאנשים גדולים יש סייעתא דשמיא וה' מגלה להם את נתונים על תרחישים בעולם, יתרו התבונן בתרחישים אלו ללא "פניות צדדיות" והבין שהם מעשה ה' בעולם שנעשו בצדק ומשום כך התגייר והתחבר לה' ולתורתו.

עוד טעם אומרו כהן מדיין לומר באמצעות כן חשוב לדעת כל אשר עשה ה', כי לאנשים הגדולים יתגלה ויודע הכל בצדק בלא תוספת וגרעון מה שאין כן לשאינם רשות הגם שיודע להם החדשות לא ידעו כל הדברים הנעשים:

בין אדם לחבירו

תלמיד חכם, רב וכן כל מרצה שהוזמן לשאת דברים או למסור שיעור או הרצאה לציבור חייב להקפיד על לו"ז ולעמוד בזמן שהוקצב לו, הן כדי למנוע טורח ציבור והן כדי לא "לגזול" מזמנם של רבנים / מרצים אחרים.

כששומע אדם דרשה והוא כבר יודע חלק ממנה, לא יקפוץ להיכנס לתוך דברי הדרשן ולומר: שמעתי כבר! אלא ישמע וישתוק, וכן לא ינסה לעזור לו בכמה קטעים וכיוצא בזה, שבכך פוגע הוא בדרשן ובנוסף לכך מפריע הוא לאחרים להתרכז.

שואל ומשיב

שאלה: האם עצים שגדלו בעציצים ומשתלות חייבים בעורלה?

תשובה: עץ שגדל בתוך בית חייב בערלה, כי העיקר הקובע לגבי חיוב ערלה הוא, שהעץ יהיה נטוע בארץ והגג מעליו לא פוטרו מערלה.

וכן עץ שנטוע על גג בית חייב בערלה, אפילו שאוויר חוצץ בין הגג לקרקע, כיוון שהגג עצמו מחובר על ידי הקירות לארץ, הגג עצמו נחשב כחלק מהארץ והעץ שעליו נחשב כנטוע בארץ.

הנוטע שתיל בעציץ נקוב, נחשב כנוטע בארץ, ומתחיל למנות שנות ערלה. וכן הנוטע עץ בעציץ חרס לא נקוב, נחשב כנטוע בארץ וחייב בערלה, מפני ושורשיו יכולים לבקוע את החרס, ולפני שהם בוקעים אותו הם נחשבים כיונקים מהארץ. ויש אומרים שאפילו עץ שגדל בעציץ של מתכת חייב בערלה, אפילו שהשורשים אינם יכולים לחדור אותו.

שכלול הדישון וההשקיה, הביא לכך שעצים רבים מניבים פירות רבים בשנה השלישית. וכיוון שהם אסורים בהנאה, נגרם הפסד מכך שהעצים תופסים אדמה יקרה בלי רווח. מצאו לכך עצה: לקיים את העצים כשנתיים במשתלות בתוך עציצי פלסטיק נקובים, שם הם תופשים מקום קטן ועלות החזקתם נמוכה, ובשנה השלישית מעבירים אותם לאדמה, כדי שיתחזקו בקרקע ויניבו פירות רבים בשנה הרביעית שפירותיה מותרים.

למעשה, כיוון שחוששים לדעת הסוברים שעציץ שאינו נקוב מפלסטיק פטור מערלה, כדי שזמן שהיית הנטיעות בעציצים יחשב לשלוש שנות הערלה לכל הדעות, צריך להקפיד על שני דברים: אחד: שיהיה בעציץ נקב כשיעור שורש קטן שעל ידו הוא יחשב כמחובר לאדמה, והמנהג להחמיר שיהיה הנקב בקוטר 2.5 ס"מ. השני בעת שמעבירים את השתיל מהעציץ לאדמה, צריך שהגוש שסביב השורשים לא יתפרק. אולם גם אם רובו התפרק, כל זמן שיש לשורשיו גוש אדמה שהם מושרשים בו, הוא יכול עדיין להתקיים על ידו, ולא צריך לספור לו שוב שלוש שנים. אבל אם כמעט כל הגוש התפרק, כך שבלי הנחתו באדמה, גם על ידי השקיית הגוש וטיפוחו, לא יתקיים 14 יום, יש למנות לו שוב שלוש שנים לערלה.

מפניני הפרשה - רעיון

החיבור בין שני לוחות הברית

אחרי מעשה החסד שעשתה רבקה עם אליעזר כתוב בתורה: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל יָדֶיהָ..." (בראשית כד' כב') רש"י שם מפרש: "ושני צמידים - רמז לשני לוחות מצומדות". והשאלה מדוע מדגיש רש"י שהלוחות היו מוצמדים?

נראה להשיב על כך כי שני הלוחות היו מורכבים מלוח אחד שכלל מצוות בין אדם למקום ולוח שני שכלל מצוות שבין אדם לחברו. חיבור הלוחות מורה כי לא ניתן להפריד בין מצוות שבין אדם למקום למצוות שבין אדם לחברו, כלומר לא יכול אדם לומר שהוא מכיר ומייחם חשיבות רק למצוות בין אדם למקום או רק למצוות שבין אדם לחברו, אלא מחוייבים אנו להקפיד לשמור ולקיים את שניהם, ובאותה מידה.

כמו כן נראה להסביר כי מצוות שבין אדם למקום קשורות יותר למחשבה, ללב ולנשמה, בעוד שמצוות שבין אדם לחברו קשורות יותר לעשיה. החיבור בין הלוחות מורה כי אין להפריד בין המעשה לבין המחשבה, ראיה לכך היא התפילין. תפילין של יד מסמלים את המעשה ואילו תפילין של ראש את המחשבה ובמסכת סוטה מד: מובא "**השח בין תפילה של יד לתפילה של ראש עבירה היא בידו וחוזר בה מעורכי המלחמה**"

אם נרצה להעמיק יותר נוכל להסביר שהלוח הכולל את מצוות שבין אדם למקום שייך יותר לחלק המחשבתי הפנימי של האדם, דהיינו לחלק הנסתר ואילו המצוות שבין אדם לחברו שייך יותר לחלק המעשי הנגלה של האדם. חיבור הלוחות בהקשר לכך מלמדנו שהחלק הנגלה והנסתר צריכים ללכת יחד ואין להפרידם, הצד הגלוי והנסתר משולבים יחד.

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

שלום בן שלום כתריאל ז"ל	סמ"ר עומר בן תהילה ון גלדר הי"ד
ר' אבישי בן דבורה הכהן ע"ה	יעקב (קובי) בן אביבה בן סדון ע"ה
שלמה בן חנה יהזקאל ע"ה	הרב אשר בן חנה עמיר ע"ה
ישראל בן מזל עסים ז"ל	אליהו בן רחל חכים הכהן ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

אהרון בן יעל טובה חיימוב ז"ל	יהואל בן צבי שרמן ז"ל
פנינה בת יפה חיימוב ז"ל	יפה בת שרה רומי שרון ז"ל
ז'קלין בת אסתר אדרי ע"ה	אימי רחל בת ליזה בוחניק ע"ה
לידיה רותי בת רג'ינה ג'נט חדד ז"ל	מסעודה בת לאה עמיר ז"ל

בס"ד יט' לחודש שבט ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גליון מספר 20
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת יתרו
מפטירים

"בשנת מות המלך עוזיהו"
(ישעיה ו' א')

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת:	17:00
יציאת השבת:	17:58
זמן רבנו תם:	18:31

זמן העיטוף בטלית בשעת הדחק עפ"י שו"ע בסימן יז' ופוסקים אחרונים

זמן העיטוף בטלית לכתחילה הם בבוקר החל מהזמן בו 'משיכיר' או 'משיראה' אולם יש לברר כיצד ינהג אדם אשר נאלץ להתעטף בציצית תפילין מוקדם יותר מזמן 'משיראה' או 'משיכיר'.

מקור בתלמוד

במסכת מנחות דף מג. נחלקו חכמים ורבי שמעון האם נשים חייבות במצוות ציצית. לדעת חכמים נשים חייבות, כי אין זו מצוות עשה שהזמן גרמא, ולדעת רבי שמעון פטורות, מפני שזו מצוות עשה שהזמן גרמא, משום שלילה אינו זמן ציצית: "ת"ר: **הכל חייבין בציצית, כהנים, לויים וישראלים, גרים, נשים ועבדים, רבי שמעון פוטר בנשים, מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות...רבי שמעון פוטר בנשים. מאי טעמא דרבי שמעון? דתניא: וראיתם אותו - פרט לכסות לילה...**"

במשנה במסכת ברכות דף יב: מובא שמוזכירים יציאת מצרים בלילה, כלומר אומרים פרשת ציצית בלילה.

"**מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות...**"

מפרש רש"י שהחידוש במשנה הוא שאומרים יציאת מצרים בלילה, אפילו שלילה הוא לא זמן ציצית: **מזכירין יציאת מצרים בלילות - פרשת ציצית בקריאת שמע, ואף על פי שאין לילה זמן ציצית, דכתיב וראיתם אותו וזכרתם, אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה.**

בית יוסף

בבית יוסף בסימן יז' כתב שהרי"ף הרא"ש והרמב"ם פסקו להלכה כרבי שמעון שלילה אינו זמן ציצית:

"...**וכתב הרי"ף בראש הלכות ציצית (יא.) דקיימא לן כרבי שמעון וכן כתב שם הרא"ש (סימן א') בשם רבינו תם והביא ראיה מכמה דוכתי וכן פסק הרמב"ם בפרק ג' (הלכה ט')**..."

רמב"ם

זו לשון הרמב"ם בהלכות ציצית פרק ג' הלכה ז' שפוסק להלכה כרבי שמעון שלילה אינו זמן ציצית.

"**כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן, לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנז אלא גזירה מדבריהם שמא יתכסה בה בלילה שאינה זמן חיוב ציצית ונמצא עובר על לא תעשה בעת שאין שם מצות עשה, שחובת הציצית ביום ולא בלילה שנאמר וראיתם אותו בשעת ראייה...**"

רא"ש

הרא"ש בהלכות ציצית סימן א' פסק שלילה לא זמן ציצית, אלא שלדעתו המשמעות היא שכסות לילה אינה חייבת בציצית, וכסות יום חייבת בציצית בלילה.

"...**ומוציא אני כסות לילה שאינו בראיה אצל אחרים היה אומר רבנו תם הא דקאמר הכא פרט לכסות לילה היינו כסות המיוחד ללילה אבל כסות המיוחד ליום אין בו משום כלאים אפילו אם לובשו בלילה...**"

יוצא שלהלכה פסקו הראשונים ש"לילה לאו זמן ציצית הוא", אלא שהם נחלקו מה כוונת הדבר: לדעת הרא"ש, הכוונה היא לסוג הבגד, כלומר בגד שיעודו ללבישה בלילה פטור מציצית, אפילו אם האדם לובשו ביום, אבל בגד שיעודו ללבישה ביום חייב בציצית, אפילו אם לובשו בלילה. ולדעת הרמב"ם הכוונה לזמן הלבישה, כלומר אפילו כסות יום פטורה מציצית כשנלבשת בלילה.

פסיקת מרן הלכה בשו"ע

מרן בשולחן ערוך בסימן יח' סעיף א' פסק להלכה שלילה אינו זמן ציצית, והביא בפסיקתו את שתי הדיעות בזה – דעת הרמב"ם ודעת הרא"ש: "**לילה לאו זמן ציצית הוא, דאמעיט מ 'וראיתם אותו' (במדבר טו', לט'). להרמב"ם כל מה שלובש בלילה פטור אפילו הוא מיוחד ליום, ומה שלובש ביום חייב, אפילו מיוחד ללילה. ולהרא"ש, כסות המיוחד ללילה פטור, אפילו לובשו ביום, וכסות המיוחד ליום או ליום וללילה חייב, אפילו לובשו בלילה**".

הרמ"א הוסיף בהגה שלכן, מצד ספק ברכות להקל, אין לברך על לבישת הציצית אלא כשלובשה ביום: "**הגה: וספק ברכות להקל. על כן אין לברך עליו אלא כשלובש ביום והוא מיוחד גם כן ליום**".

מרן בשו"ע פסק להלכה שהברכה על ציצית היא מהגיע זמן 'משיכיר' והרמ"א ציין שהמנהג בשעת הדחק לברך על ציצית מעלות השחר: "**מאימתי מברך על הציצית בשחר? משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה. ואם לבשו מעלות השחר ואילך, יש אומרים דמברך עליו, וכן נוהגין. ואם לבשו קודם לכן, כגון בסליחות, לא יברך עליו, וכשיאיר היום ימשמש בו ויברך**".

משנה ברורה

על פי זה כתב המשנה ברורה בס"ק י' שבשעת הדחק אין לגעור במי שמברך על ציצית בעלות השחר. וכמו כן כתב המשנה ברורה, שבדיעבד אפילו אם בירך קודם עמוד השחר, אינו חוזר ומברך, משום שלדעת הרא"ש יצא ידי חובה, שהרי כסות יום חייבת בציצית גם בלילה.

'ילקוט יוסף'

זו לשון ה 'ילקוט יוסף' ציצית ותפילין סימן יח' – בעניין זמן מצוות ציצית בשעת דחק: "לכתחילה אין להתעטף בציצית בבוקר עד שיגיע כשעה קודם נץ החמה. וכן מנהג ירושלים. אבל פועלים משכימי קום שממהרים לעבודתם, יש להקל להם להתעטף בציצית כשש דקות אחר עמוד השחר, ביום ממוצע..."

סיכום: זמן ציצית הוא מ"שיראה" או מ"משיכיר" שהוא כשישים דקות לפני הנץ החמה, ובשעת דחק, כגון לפועלים משכימי קום אשר ממהרים לעבודתם אפשר להתעטף בציצית בציצית כשש דקות אחר עמוד השחר אם עבר והתעטף בטלית בברכה לפני זמן ציצית, לא יחזור לברך כשיגיע זמן ציצית.

פינת העורך

"**ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש**" (יט', ו') האם ריבוי המצוות והסייגים לא הופכים את האדם למשועבד? האברבנאל השיב שלהיפך, הם משחררים אותו ממאסר יצריו ותאוותיו, והוא הופך למלך לעצמו ורצונותיו. זאת בישר הקב"ה לפני מתן תורה - דעו שעל ידה תהיו ל"**ממלכת כהנים**". אמנם משרתי עליון – אך בגדר מלכים ובני חורין, "מאן מלכי – רבנן"!

ברכות מכל הלב

ברכות רבות מעומק הלב וברכת מזל טוב ליוסף חיים ושירה אדרי ה"יו לרגל נישואיהם. להם ולמשפחותיהם משפחת גריידי הי"ו ומשפחת דהן הי"ו.
יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתיזכו להקים בית לתפארת ישראל, מלא אהבה ושמחה, נאמן וכשר, המיוסד על יסודות איתנים של אהבת תורה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר ידידיה אברהם גליקסברג הי"ו בן הרב שלמה ועמירה גליקסברג שליט"א – ולכל משפחתו לרגל הגיעו למצוות. יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

זימון למפרע אחרי שבירכו ברכת המזון

המקור בתלמוד

הזימון הוא למעשה הזמנת הסועדים לברך את ברכת המזון, ואם כן פשוט שהוא נעשה לפני ברכת המזון. אולם מה הדין לגבי שלושה שאכלו יחד וברכו ברכת המזון בלי זימון, האם יכולים לזמן למפרע?

מהמעשה המובא בגמרא במסכת ברכות דף מ: המסקנה היא ברורה שאין זימון למפרע, כלומר אם כבר בירכו ברכת המזון בלי זימון, פרחה מהם מצוות הזימון לאותה סעודה. בכל זאת להלן נברר מה הדין במקרה בו שלושה שאכלו יחד והתחייבו בזימון, ואחד מהם בירך לעצמו, האם בזה שבירך הפקיע את חובת הזימון, וכבר לא יוכלו לזמן, או שמא יכולים השניים שלא ברכו לזמן עם זה שבירך: **"יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרכי ריפתא בהדי הדדי, לא הוה בהו חד דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו, (יתבי וקא מיבעיא להו) הא דתנן: שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן - הני מילי היכא דאיכא אדם גדול , אבל היכא דכי הדדי נינהו - חלוק ברכות עדיף. ברייך איניש לנפשיה, אתו לקמיה דמרימר, אמר להו: ידי ברכה - יצאתם, ידי זימון - לא יצאתם. וכי תימרו ניהדר ונזמן - אין זימון למפרע".**

מפרש רש"י

לא הוה בהו - מופלג בחכמה ובזקנה מן השנים. דאיכא אדם גדול - שהגדול מברך, כדפסקינן לקמן הלכתא (ברכות דף מז.).

פסיקת הרי"ף והרא"ש

הרי"ף במסכת ברכות דף לג. והרא"ש במסכת ברכות פרק ז' סימן ח' פסקו להלכה כדברי מרימר, שאין זימון למפרע.

פסיקת הרמב"ם

הרמב"ם בהלכות ברכות פרק ה' הלכה יד' פסק להלכה שאם שלשה שהתחייבו בזימון ולפני שזימנו אחד מהם בירך לעצמו, השניים שאכלו איתו מזמנים עליו, ויוצאים ידי חובה זימון, אבל השלישי שבירך לעצמו לפני הזימון לא יצא ידי חובת זימון מפני שאין זימון למפרע.

פסיקת הטור

וכן פסק הטור להלכה בסימן קצד' ששלושה שהתחייבו בזימון וכל אחד מהם קדם ובירך לעצמו או שניים מהם קדמו וברכו לעצמם בטל מהם הזימון שאין זימון למפרע, ואין הרוב נגרר אחר המיעוט. אבל אם אחד מהם בלבד ברך ושניים לא ברכו מזמנים עליו, שהרי אפילו שכבר בירך, יכול לומר "ברוך שאכלנו משלו", אבל רק השנים יוצאים ידי חובת זימון, וזה שכבר בירך לפני הזימון לא יצא ידי חובת זימון.

פסיקה להלכה בשולחן ערוך

כדברי הטור פסק מרן להלכה בשו"ע בסימן קצד' סעיף א' והרמ"א הוסיף בהגה עפ"י הבית יוסף, שאם אחד מהשלושה זימן ובירך עם אחרים, השנים שאכלו עימו לא יכולים לזמן עליו כיון שהשלישי נפטר מזימון: **"שלשה שאכלו כאחד, ושכחו ובירך כל אחד לעצמו, בטל מהם הזימון ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע, וכן אם ברכו שנים מהם, אבל אם שכח אחד מהם ובירך, השנים יכולים לזמן עם השלישי, אף על פי שכבר ברך יכול לומר: ברוך שאכלנו משלו, והם יוצאים ידי חובת זימון והוא אינו יוצא ידי זימון, שאין זימון למפרע. הגה: ואם האחד זימן עם אחרים, אף שנים הנשארים אינן יכולים לזמן (בית יוסף בשם רשב"א)".**

בית חדש

הבית חדש למד מהמעשה של יהודה בר מרימר הנ"ל שאפילו אם שכחו מלזמן ובירכו, אינם יכולים עוד לזמן על אותה סעודה, וכל שכן אם בירכו במזיד ללא זימון, שאינם יכולים לזמן, מפני שאין זימון למפרע.

ביאור הלכה

בביאור הלכה שם כתב בשם האליה רבה שגם היו עשרה שאכלו ושלושה שכחו וברכו, יכולים הם להצטרף לשאר השבעה שלא בירכו ולזמן בהזכרת השם, וכן כתב בשם המאמר מרדכי שהוא הדין הם היו ארבעה ושנים שכחו וברכו, יכולים השנים שלא בירכו לצרף אחד מהשנים שברכו ולזמן עליו, ויתרה מזאת, אפילו אם רוב האוכלים בסעודה ברכו בפני עצמם, אם נשארו שניים שלא בירכו יכולים לצרף אחד שבירך לזימון.

משנה ברורה

במשנה ברורה בסימן קצד' בס"ק א' הסביר מדוע אם בירכו כל השלושה, אינם יכולים לזמן וס"ק ב' הסביר מדוע אם אחד בירך ברכת המזון, יכול הוא להצטרף לזימון עם השניים שלא בירכו: **"...דלמאי יזמנו זה את זה והרי כבר ברכו ברכת המזון ואין לשון זימון אלא שאחד יזמן השנים שיהיו מוכנין ומזומנין להצטרף יחד לברכת המזון".**

ערוך השולחן

גם בספר ערוך השולחן בסימן קצד' סעיף א' הסביר בהרחבה מדוע אם בירכו כל השלושה, אינם יכולים עוד לזמן ומדוע אם רק אחד בירך ברכת המזון לעצמו, יכול הוא להצטרף לזימון עם השניים שלא בירכו.

"שלשה שאכלו כאחד ושכחו לזמן ובירך כל אחד לעצמו בטל מהם הזימון ואין יכולים לברך ברכת הזימון עוד דאין זימון למפרע כלומר דהזימון הוא קודם שארי הברכות ולא אח"כ והוה מעוות לא יוכל לתקון וכן אם ברכו שנים מהם אבל אם רק אחד מהם בירך יכולים השנים לזמן עמו דכיון דגם הוא נתחייב בזימון ורוב החבורה עודם לא בירכו מקרי שהזימון הוא כסדר ולא למפרע דאזלינן בתר רובא והוא לא קיים מצות זימון דאין זימון למפרע..."

כף החיים

בספר כף החיים ס"ק ב' כתב בשם כמה פוסקים אחרונים שלא רק אם שכח אחד מהם ובירך ששניים מצרפים אותו ומזמנים איתו, אלא אפילו אם זה שבירך עשה זאת במזיד, השניים מצרפים אותו ומזמנים איתו.

פסקי תשובות

בספר פסקי תשובות בסימן קצד' אות ב' הוסיף לגבי עשרה שאכלו יחד ושלושה בירכו לעצמם שיכולים להשלים לזימון בעשרה דווקא אם ברכו מבלי לזמן במקום אחר.

אבל אם זימנו במקום אחר אינם יכולים להצטרף לאלו הנותרים, ובזה לא יועיל אם יאכלו שוב ירק או מאכל אחר, מכיון שחיוב זימון עם הזכרת השם חמור יותר מזימון בלי הזכרת השם בו ניתן לצרף לזימון בשאר דברי מאכל. והוסיף שניתן לצרף לזימון אדם שאכל איזה מאכל, רק אם עדיין לא בירך ברכה אחרונה על מה שאכל.

ילקוט יוסף

בספר ילקוט יוסף בסימן קצד' סעיף ז' כתב בעניין זה כך: **"שלשה שאכלו כאחד, ושכחו ובירך כל אחד לעצמו, בטל מהם הזימון, ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע, שהרי כבר ברכו ברכת המזון. אבל אם שכח אחד מהם ובירך, השנים יכולים לזמן עם השלישי, ואף על פי שכבר ברך יכול לומר ברוך שאכלנו משלו, והם יוצאים ידי חובת זימון והוא אינו יוצא ידי זימון, שאין זימון למפרע".**

סיכום

שלשה שאכלו יחד בסעודה עם פת מתחייבים הם בזימון, אולם אם כל אחד מהם שכח או הזיד ובירך לעצמו, בטל מהם הזימון, ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע, שהרי כבר ברכו ברכת המזון. אבל אם שכח או הזיד אחד מהם ובירך, השנים יכולים לצרפו עימם לזימון, ואף על פי שכבר ברך יכול לומר ברוך שאכלנו משלו, אולם רק הם יוצאים ידי חובת זימון, והוא אינו יוצא ידי זימון. מפני שאין זימון למפרע.

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

בתהלים פרק ב' פסוק ט': "**תרעם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם**" ביאר מלבי"ם שהקב"ה אומר לעם ישראל שניתנת להם הרשות לרצוץ את הגויים שקמו על ה' – על עם ישראל בשבט ברזל, והם יהיו ככלי יוצר המוכן לקבל הניפוץ והשבירה לגמרי – כלומר הרשה גם להכריתם ולהאבידם לגמרי.

את פסוק י': "**ועתה מלכים השכילו הוסרו שפטי ארץ**" – מבאר מלבי"ם שעם ישראל שקיבל את רשותו של הקב"ה לרצוץ את הגויים שקמו עליהן פונה לגויים לתקן את דרכיהם ובכך ימנעו מאבדון: "**ועתה, רוצה לומר אחר שה' הרשה אותי ע"ז וכל ממלכות הארץ נתן בידי, ורק אם אשאל אכריתם ויאבדו, א"כ למה תמרדו ותמתינו עד עת שתאבדו, טוב שתשכילו עתה. השכילו הוסרו ר"ל השכילו זאת מצד הערת השכל וקבלו זאת מאהבה, או עכ"פ הוסרו מצד המוסר ויראת העונש העתיד לבא עליכם, ומצד זה**".

פסוק יא': "**עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה**" – הוא המשך הפניה לאומות העולם שיתקנו את דרכם, כדי שסופם יהיה טוב והרעדה תהפך לגילה: "**עבדו את ה' ביראה, ובזה תרויחו שלבסוף תגילו ברעדה הזאת שחרדתם ויראתם מן העונש. מפרש דבריו, נגד מה שאמר עבדו את ה' במה תעבדו את ה'?**"

את הפסוק האחרון פסוק יב': "**נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו**" מבאר מלבי"ם כסיום הפניה לאומות העולם "**נשקו בר**" - שיתחברו למבורר מאת ה'. פירוש אחר "**נשקו בר**" – שיהיו היו כמוץ הנושק וסובב את הבר והדגן, ולא כמוץ אשר תדפנו רוח.

"**נשקו בר, התחברו אל המבורר מאת ה', שבמה שתעבדו עבודת המלך משיח ה' ידמה כאילו אתם עובדים את ה'. וגם אמר נשקו בר, היו כמוץ הנושק וסובב את הבר והדגן, בל תהיו כמוץ אשר תדפנו רוח. לכן תפס מילת בר שהוראתו תאומית על המבורר והנבחר ועל הבר והדגן, ונגד מה שאמר ביראה, מפרש ממה יתיראו? פן יאנף ה' (הנזכר בכתוב הקודם) ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו, רוצה לומר אחר שרק במעט שיבער אפו תאבדו דרך, כמ"ש ודרך רשעים תאבד, וכ"ש שראוי לכם להתירא פן יאנף, שפעל אנף מורה על שמכלה חרון אפו בעונש נחרץ, ונגד מ"ש וגילו ברעדה מפרש כי אשרי כל חוסי בו ולכן תגילו אח"כ על שחסיתם בה**".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית, ושהספר מתאים ומועיל לכל סוגי בני האדם.

את פסוקים י' עד יב' מפרש מלבי"ם שזו חוכמת המוסר שאומר האב לבנו - לדוגמא שלא ילך בחבורה עם אנשים שליליים, שיכולים לפתות אותו לעשות מעשה לא קיצוני - לפגוע בבני אדם, מבלי להורגם, אלא רק לקחת את ממונם והם ישארו בחיים.

את פסוקים יג ויד' מפרש המלבי"ם שהם דרכי הפיתוי – שעל ידי זה נמצא הון יקר מכסף וזהב וכדומה, ממנו גם הוא יקבל את חלקו בגורל.

את פסוק טו': "**בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם**". מפרש מלבי"ם שבפסוק זה חוזר האב אל בנו ומזהירו לא לבתפתות אליהם ולא ללכת איתם לא במסלול הראשי שלהם ולא בנתיבית הצדדיים, ומוסיף, שלא רק להימנע מללכת איתם, אלא לגמרי להימנע מלהיות במחיצתם.

"**בני אל תלך בדרך אתם, דרך הוא הדרך הגדול הקבוע לרבים, והנתיבות הם של יחידים, ומוסיף שלא לבד שלא תלך אתם בדרך הגדול שלהם הקבוע לכולם, כי גם אל תלך בנתיבתם, בנתיב שהולך בו יחיד מהם.**

וגם הוסיף שלא לבד שלא תלך אתם בצוותא חדא, כי גם אם הם אין הולכים שם מנע רגלך שלא תלך בנתיב שהלך בו יחיד מהם, כי הם ירצחו גם אותך:

את פסוק טז': **כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפך דם**" מפרש מלבי"ם שאותם אנשים הם רצים אל הרע – ומתחיל להסביר לגבי גזל שהוא דבר שבקלות ניתן להסביר את הרוע שבו וזה לא נעצר שם ומגיע עד לרצח, ועוד שמי שמחיל להיות בחברתם קשה לו להימלט מהם.

"**כי רגליהם לרע ירוצו, האב מודיע לבנו הקטן שידע שכל מה שרצים הוא לרע כי הגזל הוא דבר רע, (בזה יתחיל האב ללמד את בנו בדבר שיבין בקל בשכלו, ומוסיף להסביר לו כי) חוץ ממה שהוא דבר רע ירצחו גם אותך, כי ימהרו לשפך דם, (וגם כל תחשוב שבתוך כך תשמט מידם, כי ימהרו לזה)**".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. בפגישה בין יתרו למשה, מי יצא לקראת מי?

א. יתרו לקראת משה, שהיה נביא. ב. משה לקראת יתרו כדי לכבדו.

ג. שניהם יצאו זה לקראת זה. ד. אהרון והזקנים יצאו לקראת שניהם.

2. ה' ציווה את משה שבני ישראל יתכוננו למתן התורה, כיצד?

א. עשו מסדר והכינו דגלים. ב. הכינו במות למופעים זמרים לכבוד זה.

ג. כבסו בגדיהם והתקדשו. ד. הלכו לנוח שלא יהיו עייפים.

3. איזה קולות נשמעו בהר סיני לקראת מתן תורה?

א. קולות שופר שהלכו והתחזקו. ב. קולות חצוצרות שהלכו והתחזקו.

ג. קולות שופר שהלכו ונחלשו עד לדממה. ד. קולות שירת המלאכים.

שאלה עפ"י פירוש רשב"ם - כיתות ה' עד ח'

7. "...מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" (פרק יט') עם מי משה ידבר?

א. משה ידבר עם הקב"ה. ב. משה ידבר אל העם.

ג. משה ידבר אל המלאכים. ד. משה ידבר עם אהרון ושבעים הזקנים.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "...במשוך היובל המה יעלו בהר" (פרק יט') - באיזה שופר תקעו ?

א. בשופר האישי של אהרון. ב. שופר שעבר מדור לדור מאדם הראשון.

ג. בשופר מהאיל של יצחק אבינו. ד. תשובות ב' וג' נכונות.

5. מאיזה חומר היו חייבים להיות הכרובים שהיו במשכן? (פרק כ').

א. זהב ואם אין זהב, מכסף. ב. זהב ואם אין זהב, מנחושת.

ג. זהב, ואסור מחומר אחר. ד. זהב ואם אין, מעין מצופה זהב.

6. "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ" (כ') - ואם לא תכבד?

א. הקב"ה יקצר את ימיך. ב. הקב"ה יתן לך חיים קשים.

ג. הקב"ה יתן לך חיים כפי שנקצב לך. ד. פרנסתך לא תהיה מצויה.

שאלה עפ"י פירוש בעל הטורים - כיתות ד' עד ח'

8. "...בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי" (פרק יט') לאיזה יום הכוונה?

א. לראש חודש, כמו החודש הזה.ב. קפצה להם הדרך וביום שנסעו בו הגיעו.

ג. ליום בו נקבע עם משה בסנה שיבואו להר סיני. ד. א' וג' נכונות.

ברכות והודעות

מדרשת "הדרך אלייך" בחשמונאים על שם אשת החסד: אודליה פונקלר (תורג'מן) ז"ל הינה נקודת אור ביישוב פעילה בימים: ראשון, שלישי ורביעי בערב וכן ביום רביעי בבוקר.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי של אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941